

Sedím na priestrannom balkóne môjho domku, ktorý som si nedávno vystaval vedľa nášho nádherného slovenského nového sanatória, ústavu pre zotavenie nemocných. Najnovšia a najvyššia to osada tu v našich prekrásnych Tatrách, volá sa „Orličie hniezdo.“ Vzduch taký čistý, že nevidno práška. Slnko nielen hreje, ale i uzdravuje v tejto výške. Nachádzam sa asi 1000 metrov nad dolinou. Lúče slnečné nezachytá tu vodná para nižiny a mestský prach a dym.

Hľadím s výšky Tatier tu dolu do hlbokých dolín. Za dolinami zase vrcholce a za tými zase vrchy, ako by jedon druhého prevýšif chcely. Také pokojné, skromné vyzerajú z diaľky tie vrchy! Ale keď sa im bližšie prizreš, vidíš hrozné, tajuplné priepaste, vidíš valiace sa vody a lámajúce sa skaly!

Hľa, tam pri vchode moji robotníci vedú akúsi potvoru. — Čo ste to chytili za medveďa?

— Neni to medveď. Je to, prosíme pekne, človek z jaskyne. Vyzerá ako starý Adam. Takú má hroznú bradu! A hovorí, tak sa zdá, už skoro zabudol. Od staroby — slabosti už ledva chodí. A ukazoval na nohu, že ju mal zlomenú.

— Tak posadte ho sem, chlapci, sem ku mne!

Obzrel som si ho bližšie. Bol to na svoj vysoký vek ešte dosť dobre udržaný starík, len že zdivočelého, zanedbaného výzoru, ako nejaký Robinson z osamoteleného ostrova.

— Kde ste ho našli?

— V jednej bočnej malej dolinke. Tá leží za priepasťou, ktorá, ako viete, je cele oddelená od sveta, neprístupná, lebo bývalý priechod, úzka priepasť, je od mnohých rokov zasypaná. Vrch ju zasypal. Starí ľudia ju zovú „Zakliatou dierou.“ Dnes sme konečne náš nový chodník tak ďaleko pretesali, že sme mohli vniknúť

do priepasti. Hľadali sme tam dobrý kameň pre naše stavby a našli sme tohto chlpatého chudáka a niekoľko oviec a kozi.

Trvalo to hodne dlho, kým sa starikovi vrátila pamäť a rozviazal jazyk. Tak som sa dozvedel, že už musí byť blízko 100 rokov starý a že od mnohých — mnohých rokov žil osihotený od sveta. Pre zlomenú nohu nemohol sa preškriabať nazpät cez temer 600 metrové strmé skaly priepaste z dolinky, do ktorej sa vtedy dostal.

Telefonoval som do ústavu. Vzali starika, napojili, nakrmili.

Keď som sa o mesiac vybral s Tatier dolu do doliny na úradné cesty a aj k žene a deťom do mesta, môj starík ako by bol o 20 rokov omladol. Bol šťastlivý medzi nami, cítil sa dobre. Plakal od radosti, keď sme mu zaspievali našu pieseň:

„Ja som bača veľmi starý,
Nedožijem do jari.
Nebudú mi kukučky kukať
Na tom mojom košiari.“

Prosil ma, aby som ho vzal so sebou.

— No, ako sa Vám to tu, baľko, v našom „Orličom hniezde“ páči? — spýtal som sa ho.

— Jako by sa človeku nepáčilo? Však veru žiješ tu jako v cisárskom hrade! Za mojich čias to veru bolo ináč. O chorých a starých sa toľko nestarali. Vy ste sakramentskí dobrí ľudkovia a múdri figliari! Aj ten váš doktor! A tá kuchárka varí, jako čoby sme tu boli všetcia dáki grófi.

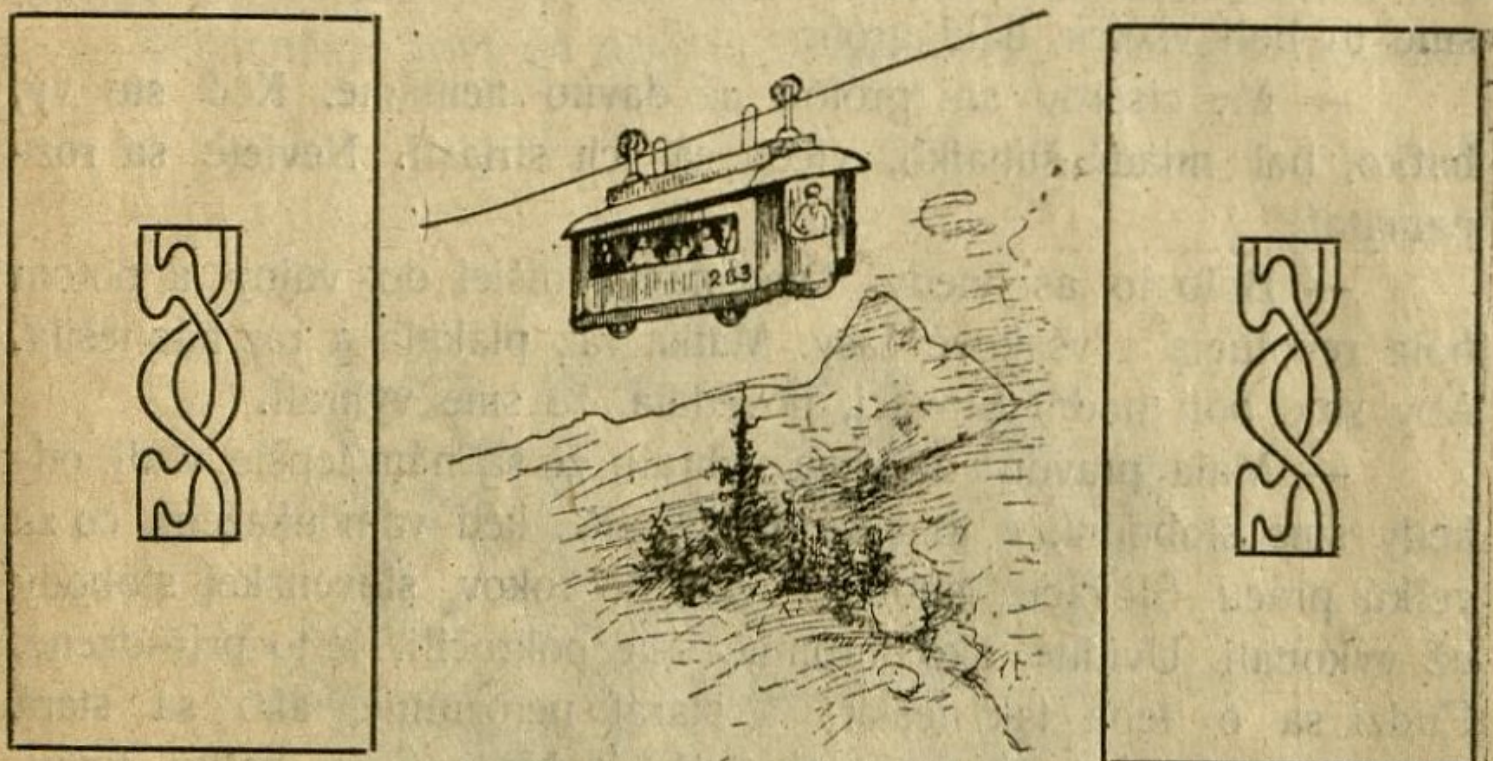
— My cisárov ani grófov už dávno nemáme. Keď ste vy, baľko, bol mladý šuhajko, vtedy sa ich striasli. Neviete sa roz-pamätať?

— Bolo to asi vtedy. Otec nám odišiel do vojny a potom bola revolúcia a všakové časy. Matka raz plakala a raz nás tešila. Aby sme boli hodní Slováci, povedala, že sme vyhrali.

— Mala pravdu! Že sme vyhrali, že sa nám lepšie vodi, odkedy sme slobodní, o tom sa presvedčíte, keď vám ukážem, čo za veľkú prácu Slováci behom prvých sto rokov slovenskej slobody už vykonali. Uvidíte, ako ohromne sme pokročili. Je to prirodzené. Cudzí sa o teba tak nestará a staráť nerozumie, ako sa stará a ešte staráť bude krv z krvi tvojej! . . . Nedivte sa, baľko, tomu, že sa aj o našich chorých a starých tak staráme a že ich ošetrujeme. Rozumne liečime. Pred čistým vzduchom ich neskrývame, naopak, tých, ktorým treba čistý vzduch a slnečné lúče, vynášame sem do výšky Tatier. A takých chorôb je mnoho, ktoré pomáha vyhojiť slnce . . . Chorých a starých dobre opatríť nám káže kresťanské srdce a praktický rozum. Predtým doktori kurovali, kurovali. Teraz nielen kurujú, ale zväčša aj vyliečia. Štát a dobrodinci im poskytujú potrebné prostriedky. Lenže je i ľud náš už múdrejší. Vie, ako si má zdravie šetriť a ako má riadne žiť. Nepije, nefajčí. Pilne pracuje a dobre, správne sa chová. Namiesto vína, piva a pálenky pije mnoho mlieka a bulharský mliečny nápoj joghurt. To je asi ako kyslé mlieko. Takto dožijú naši ľudia vysoký vek pri dobrej sile. Ľud chráni sa zlých pohlavných výstredností a aj nákazy,

V zdravom tele býva i zdravá duša. Nedivte sa, že taký zdravý a pracovitý slobodný národ, akým sa stal Slovák, z vlastnej dobrej vôle vytvoril v každom obore divy. Za krátkych sto rokov dohonili a čiastočne predhonili sme iné veľké vzdelané národy. Najprv sa Slovák bál, potom sa mu nechcelo a konečne sa zbadal a zľakol, že ho či silou či lichotením či figlom o všetko oš-

A to bolo naše šťastie, že sa v 12. hodine zbadal. Bol svrchovaný čas. Slovenský ľud, či roľník či robotník či mešťan, oddal sa do vážnej spoločnej práce a odtedy to ide, ako po masle. — Teraz, po 100 rokoch, užívame hojné ovocie našej práce. A žijeme nie s hovädmi ako hovädá, ani nie ako biedni chudáci, ale tak pekne a dobre, ako sa na pilný vzdelaný národ patrí. Žijeme v dobrej shode. Nevadíme sa, ani rodina ani skupina národa! . . .

Vybrali sme sa, ja so starikom na cestu. Lanová dráha vedie vo vzduchu z „Orličieho hniezda“ strmo dolu úbočím Vysokej Tatry do liptovskej doliny. Sadnúc si ku mne do vozňa, visiaceho na kolečkách na železnom lane (hrubom drôte), starík sa hniezdil a kukal bojzливо von oknom do prázdnej hĺbky.

— Čože je toto za potvora-železnica? Kde má koľaje? Ani šín ani zeme sa netýka, len ti to tak v povetrí visí . . . a sletíš s tej skalnatej výšavy ani anjel s neba. Už sa nazdáš, že sa zabiješ — že ti ani čert nespomôže ani všetci svätí — len keď sa blížiš zemi v doline, sa ti ten visiaci-letiaci vagón pekne-krásne ticho zastaví, ani hamovať nemusíš. Aha, teraz som si to ešte raz dobre obzrel. Dívaj sa, už to mám! Jedno lano ide dolu, druhé nahor. Na jednom beží vozík nadol a na druhom ho vytiahnu nahor. Človek sa cíti ako v balóne.

Šli sme od spodnej stanice lanovej dráhy do blízkej dediny.

— A čo je, pane môj, toto za pekné mestečko? — spytuje sa baľko Hrivňák, moje staručké nemluvniatko.

— To je len dedina. Má len asi 2000 duší. Naše mestá majú už desať, dvadsať aj päťdesiatkrát toľko duší a do nášho hlavného mesta by sa dvesto takých dedín zmestilo. Snáď aj viac. Hlavná

panuje. Pozrite si tie dedinské domy! Páčia sa Vám? Nie sú to slamené nízke chalupy, ale múrované milé domky. Rodiny bývajú zväčša na prvom poschodí. Byty sú zdravé, úplne suché. Domy sú ohňovzdorne kryté. Neboja sa ani vody ani ohňa. Mnohé domky sú stavané ako villy v slovenskom slohu. I na zovňajšku domov vidno, že tu bývajú Slováci, ľudia dobrého slovenského vkusu, vlastného, pôvodného stavebného umenia, vlastného rozumu, slohu.

Múry sa barevnými, vyrezávanými drevenými súčiastkami dajú vkusne okrášliť, po slovensky sriadiť. Na priečelu, na rohoch, aj na strechách vidíš kde-tu milý výklenok, kde-tu malú vežičku. Tam hľa, ten domček má vkusne malovanú stenu, skromne, nie vyzývavo. Na tamtých modrých skleniciach milé srdiečka a jabĺčka, ako na výšivkách. A okolo domkov všade pekné zahrady. Žlté vysoké slnečniky sa klaňajú a červené ružičky ťa volajú, vítajú.

Cesty, vchody, dvorce čisté. Hlavná cesta dobre štrkovaná, valcovaná, niekde i térovaná. V prostriedku vyššia ako na krajoch. Blata niet, ani prachu.

Kde niet prachu, kde panuje čistota v dome, dvore a v obci, tam niet toľko nákazlivých látiek a živočíchov, bacilov. Tam sú ľudia zdravší.

Dedina má dobre sriadený vodovod. Upotrebuje hadice (šlauchy), ktorými silno strieka cesty a dvory. Voda spláka nečistotu do priekopy a kanála.

Kde je vodovod, tam má každý dom z dobrého prameňa pitnú vodu.

A podívajte sa, ako milo je tam dnu v izbičkách. Všade náradie rýdze slovenské, tak vkusné, že Vám srdce zaplesá. Naše drevorezbárske dielne na ľudové umenie, kde pracujú naši sedliacki synkovia a dievčatá, sú svetochýrné. Ledva stačia zhotoviť všetky objednávky. Teraz sa podívajte tu na steny. Slovenské, národné aj iné obrázky, slovenské džbány, krčiasky a malované taniere. To všetko dýcha národnou kultúrou.

A skoro všade nájdete elektrické svetlo. Kde je lacný prúd a drahé uhlie, tam i varia a kúria elektrinou. Inde zas, kde majú koks alebo mnoho dreva a uhlia, si niektoré skupiny domov zariaďujú ústredné kúrenie. Jedna pec, jeden kotál kúri viac domov. Alebo robia a pália plyn, gáz. Na tom sa ľahko varí.

V každom dome nájdete šijací stroj. Od asi 30 rokov máme i slovenskú veľkú fabriku na šijacie stroje.

A toto je čo za mašinka? — ukazuje baľko v čistej miestnosti, do ktorej sme vkročili, na centrifugálku (Alfa-Lavalku).

— Ten stroj jie mlieko a pľuje smotánku osobite a mlieko osobite. Rýchlym točením sa oddelí ťažšie mlieko od ľahšej masti.

— A to musí veru mnoho stáť.

— Sedliaka temer nič. To prinesie do domu a postaví mliekarský spolok. Niektoré obce majú zvlášť stavaný dom pre stroje, mliekareň. Ta sa nosí mlieko. Tam vyrábajú maslo a rozličné druhy znamenitých syrov, aké predtým len vo Švajciarsku a Francúzsku vyrábali.

Na dvore sú v krytej miestnosti rozličné hospodárske stroje. Také menšie. Veľké stroje má dedina alebo viac dedín spoločne. Občania tvoria roľnicke a hospodárske družstvo. Družstvo zakúpi

veľké stroje a tie pracujú pre všetkých členov. Tými strojmi sa orie, seje, kosí, mláti, zemiaky sa sadia, vyberajú, repa a iné sa obrába na veľkých plochách. Naše družstevníctvo je veľmi vyvinuté. Družstvá majú po obciach vlastné školy hospodárske, vzorné gazdovstvá, vzorné zahradníctva, vzorné lúky, včelárstva, vzorné stajne pre statok a vzorné dvory pre pestovanie hydiny.

Odborníci spolu s gazdami obrábajú zem dľa vyzkúseného najzdarnejšieho spôsobu. Odborníci prezkúmajú zem. Určia, ktorej látky, pre dobrú úrodu potrebnej, má pôda primálo. Dľa toho určia dávku a jakovosť umelého hnojiva, pre každý druh plodín zvlášť. Keď roľníci vidia a zkúsia, ako sa všetko lepšie darí, tak radi prijmú poučenie a pracujú vždy dokonálejšie. Človek sa nikdy celkom nedoučí. Príroda je taká složitá, dopodrobna temer nevyzkúmateľná, že treba vždy ešte mnoho pilnej práce, kým nazreme do všetkých tajností prírody. Zatiaľ musíme hádať, sa o všetkom novovyzkúmanom vzájomne poučovať a zkúmať, probovať, ako by sa dala každá nová zkušenosť pre dobro roľníka využiť. Lebo len zdokonálovaním našich prostriedkov, pôdy, nástrojov a druhov zbožia, zelenín, ovocia a vypestovaním dokonálejších, lepších druhov statku a hydiny môže roľník docieľiť menšou prácou za kratší čas väčší ošoh. To docieľiť mu pomáha odborník-učiteľ dobrej hospodárskej školy. K tomu cieľu sa spojili a spájajú roľníci v družstvách.

Takým podobným družstevníckym spôsobom sa zdokonálujú i rozličné remeslá a technické odbory, pre ktoré všade a vždy platí heslo: pomáhaj, človeče, jedon druhému, každý v svojom remesle, poučuj jedon druhého, potom ti i Pán Boh pomôže.

Tu hľa, vidíte, baľko môj, hneď príklad. Pozrite tu, táto lúka, plná kvetov, krásnych králikov a tá druhá hen, nič, len vysoká tráva. — To je vzorná lúka, statkárom na poučenie. Ktorá sa vám lepšie zdá, baľko?

— Nuž ktorá? Zdať, sa mi tá zakviknutá lepšie zdá.

— Môj baľko, nie sme zaľúbení, žeby sme sa kochali v kráse tých kvetov. Pomyslíte len! Lúka je na to, aby dala krmu pre náš statok, dobrého krmu a hojne. Naším kravičkám je milšia táto pestovaná sladká, mäkká tráva, ktorá dá hojne znamenitého sena, ako tie mnohé kvety.

Tá králiková, pozrite, o koľko je nižšia a koľko je v nej daromných a aj škodlivých rastlín, bylín a machu.

— A tá umele pestovaná, správne hnojená, umele siata lúka (v Tyrolsku ju menujú Kunstegart)! Ako mnoho sena a aké znamenité seno tá dáva? A tu, hľa, tá umele pestovaná krásna, bujná ďatelina! —

— To máte veru pravdu — prisviedčal starík.

— A teraz poďte sem a pozrite si, baľko, tú peknú čistú stajňu a ten krásny statok. Dobrý, hojný krm, dobrá stajňa, dobrá opatera, dobrý druh, potom je aj statok pekný.

— Ale zkade že ste vzali tie velikánske kravý? Každá dá za šafel mlieka!

— Tejto Risuly starí rodičia došli z alpských krajov a tieto druhy nám doviezol krajinský učiteľ-odborník z ďalekého sveta, kde sa naši priatelia Angličania a Amerikáni zaoberajú vypestovaním dobrého statku a hydiny. Vidíte tam, hľa, tie kačice pochádzajú z Čínska. Tie z Ameriky. Tamtie z Argentínie. Tam všade vo svete sú naši Slováci-farmári, všade v úrodných krajoch sveta majú bohaté statky, kolónie. Anglickou pomocou a slovenským umom sme vypestovali na Slovensku najznamenitejší druh oviec. V celku jesto u nás už asi 30 druhov oviec a 10 druhov ošípaných.

Naším dobrým zverolekárom a čistote našich ženičiek môžeme ďakovať, že tie choroby oviec, ktoré predtým ohromnej škody narobily, cele prestaly.

— Tu bych veru nedbal bývať a hospodáriť, na takýchto pekných dvoroch! — usmieval sa starý Hrivňák. — A tie deti, tam na dvore pre hydinu, ako si ony pekne pestujú ich králikov zajacov a ich sliepky! A toto dievčatko čo robí? Maľuje vajičká?

— Niekedy aj maľuje, ale nie opravdive, lebo tie sa zkazia, lež plné porcelánové, tie zostanú takmer na veky. Teraz to dievča nemaľuje, lež píše na teplé, teraz znesené vajičko meno alebo číslo sliepky, ktorá ho zniesla. Najpilnejšia sliepka dostane vyznačenie. Jej vajcia sa podložia na rozmnoženie.

— Nuž ale pri tak mnohých, pri toľkých sliepkach. Ako že to vie, ktorá ho zniesla?

— Dívajte sa, tu tá čarodejná skriňa to prezradí. Je tam vlastne celý rad komôriek, v nich hniezda, kde sú sliepky už zvyknuté vletieť, keď chcú zniesť vajce. Keď vletí do takej komôrky, sa za ňou dvierka zachlopia a sliepka nemôže prv von, kým ju dievčatko nevyslobodí. Ono si pozre, ktorá to bola a napíše sliep-

kino meno alebo číslo a deň na vajce. V hospodárskej knižke má napísané všetky sliepky, číslo, koľko vajec každá zniesla a aké ťažké boly vajcia. Na konci roku vidí úspech.

V niektorých krajoch sa deti zaoberajú i pestovaním dobrých zemiakov dľa nemeckého spôsobu. Na sadenie vyberú najlepšie druhy. Z najbujnejšie zrastených zemiakových plant režú a vysádzajú sadzenice (vetvičky). Takto z jednej planty narobia viac. Úroda sa zmnohonásobní.

Ale to treba dobre znať. Istejšie je sadiť celé zemiaky, ako slepačie vajce veľké, 50—75 grammov ťažké, nie rozkrojené. Diaľka sadenia dľa pôdy. To treba vyzkúsiť. V suchých dolinách asi na 60 centimetrov riadky a na 30 centimetrov zemiaky. V mokrých dolinách 60 centimetrov riadky a 40 centimetrov zemiaky.

Na Slovensku využili sme všade i horšiu pôdu, ktorá ešte nebola vôbec využitá. Zemiak sa urodí, keď sa aj horšia pôda koľko-toľko pestuje. Železničné odbory zasypaly časom mnohé výkopy močaristé prebytočným materiálom a vysadily zemiakmi.

Každý rok sme získali novú pôdu a zväčšili úrodu. Až kým bola úroda dvadsaťnásobná. — Teraz ale poďme na druhý bok dediny.

— Pane, moje staré kolená nevládzu.

Vypožičal som malé auto, usadil staríka do mäkkého sedadla a hajde na druhý koniec dediny. Na ceste vysvetľoval som baľkovi, čo za budovy verejné sú v dedine.

— Toto je škola, tam pošta, toto je dom hospodárskeho družstva, tam sú rozsiahle skladištia, stajne a dvory družstva. Tu na hlavnom námestí krásny obecný dom v slovenskom slohu. V ňom dvorana pre ľudové prednášky, shromaždenia a zábavy. Tam v zahrade je hotel, hosťovský dom. V ňom bezvadné, čisté izby, čisté posteľe.

Tu je konzum, potravný spolok, obchod. Kresťanský, lacný a dobrý. Majitelia sú tunajší roľníci a delníci. Krčmy niet.

Náš ľud si dobre a hojne varí, má z čoho, ale nepije, iba ten krišťáľový trunčok, čo tečie vodovodom z Tatier alebo z dobrej studne. Ovocia máme dosť, znamenitých druhov. Každý občan si môže zajať proti smädu čerstvého alebo konzervovaného ovocia. Jablôň má každý kraj mnoho. Každé okolie má sušiarne na ovocie.

Kde len pozrete, hľa, tam okolo domov a po vrškoch samé ovocné stromy. Kde boly predtým jednotlivé skupiny neužitočných stromov a krovia, sa teraz červeňajú jabĺčka a iné ovociny. Nikto nekazí ovocné stromy, nikto nekradne.

Naše lesníctvo je dokonalé. Do hôr vedú malé železnice pre vývoz dreva.

— Pred desiatimi rokmi kazila lesy v susednom kraji veľká pliaga. Zjavily sa ohromné roje zlých mušiek. Stromy vyschiňaly. Pomohli sme si po amerikánsky. V lese postavili sme veľký stroj, elektrinou hnaný. Za obrovskou elektrickou lampou bola obrovská trúba a za ňou pumpa. A za pumpou mlynček. Pumpa ssala povetrie od lampy do seba a do mlyna. Mušky letely v noci k tej veľkej lampe, stroj ich s povetrím vssal do mlyna, kde ich zomlel. — Čo by tisíc rúk za pol roka nebolo vstave, to vykonal elektrický stroj za niekoľko nocí.

— A kto Vám spravil tú elekriku? — spytuje sa baľko.

— Voda.

Baľko krúti hlavou.

— Keď môže voda mnohé skaly do doliny znášať, mlyny a pily hnať, prečo by nemohla i veľké stroje hnať, turbínu a dynamo, ktoré robia elekriku? Elektrický prúd možno drôtami zaviesť všade. Do domov, tam svieti, varí, kúri, domáce stroje ženie. Môžeš ňou i bielizeň žehliť, ba aj elektrickým vankúšikom zohriať chladnú posteľ, zmrzlé nohy alebo hriať choré telo, keď treba dávať horúce obkladky.

— Kade že ide do týchto domov tá elekrika? — vypytuje sa zvedavý starik. — Veď nevidím žiadné drôty.

— Asi tak, ako vodovod. Pod zemou kábelom, toje hrubým mnohokrát obvinutým podzemným drôtom, aj cez múry a steny.

— Prečo obvinutý drôt?

— Aby neušla elektrina a aby nám, ľuďom neublížila. Ona rada do zeme ujde. Slabý prúd neublíži, ale silný elektrický prúd môže okamžite človeka, ba aj vola zabiť. Teda, keď neviete, či neide cez nejaký drôt silný elektrický prúd, radšej sa ho netýkajte.

— Ako som Vám hovoril, vodou sa dá dorábať elektrina. Naše Slovensko vyniká vodnými silami. Tie sme už mnohé využili pre dorábanie elektrickej sily. Len tak nám bolo možné založiť

a v behu udržať toľko dielní, fabrik a železníc. Uhlie by nestačilo; s uhlím dorábaná sila je drahšia, lebo sa uhlie kope v hlbokých baniach a tá práca je drahá. Aj dovoz uhlia stojí mnoho.

Kde niet elektriny, kde niet vodnej sily, tam dorábajú z uhlia plyn, gáz, ktorý sa dá tiež dobre upotrebiť. Cievami, rúrami sa dá zaviesť po celom veľkom meste do domov. Tam plynom varia, svietia, kúria, žehlia, vodu pre kúpeľ zohrejú, ba aj stroje plynom ženú. Tak na príklad, niektoré časopisy tlačia stroje, hnané plynom,

— Pre naše dediny a mestečká má najväčší význam elektrina, dorábaná vodnou silou. Teraz máme elektrické svetlo všade, skoro v každej stajni.

— Silným elektrickým prúdom sa dá dorábať i sanitrová kyselina, dusík z povetria. Z dusíka sa dorába umelé hnojivo.

Naši predkovia ho museli dovážať až hen z južnej Ameriky, z Čile, z krajiny na opačnom boku našej zemegule. Môžete si myslieť, že to bol drahý špás!

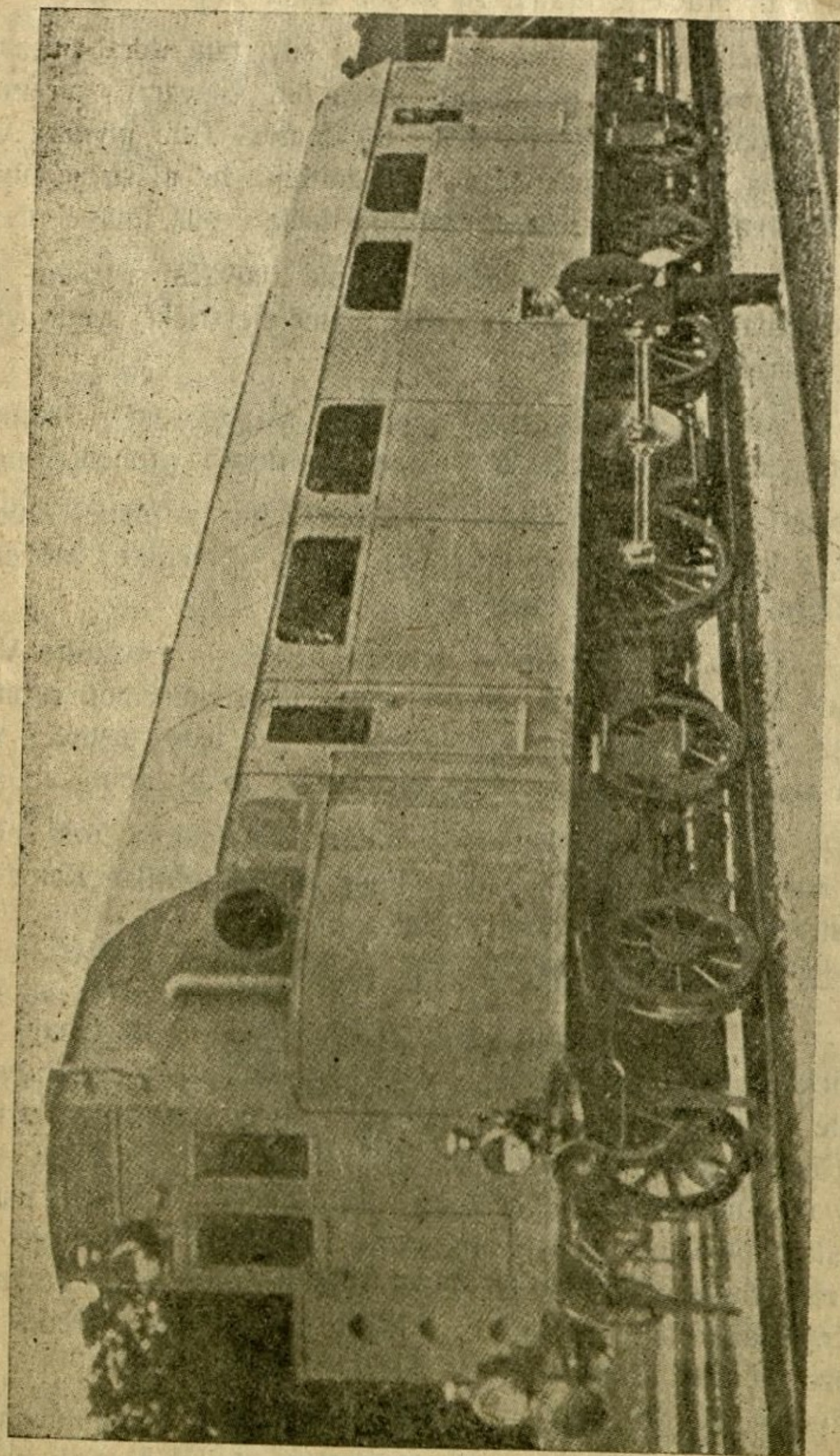
— Tomu nerozumiem — hovoril baľko. — Opakujte. Vodou dorábate, len tak akoby z ničoho, elektrinu a elektrinou robíte len tak bez všetkého, z povetria dobrý hnoj. Tak tedy vlastne s vrchu tečúca voda robí hnoj. Či nie? Bisfubohu, to by nebol zlý figel!

— Istá vec! Sú to krásne vynálezy. Čo figel, to groš! A dobre sa to našim roľníkom zíde, lebo: hnoj je pre roľníka zlato. Teda náš tatranský roľník si dorába vodou zlato.

— A čo to tam, hľa, beží za železnica?

— To je hlavná trať, všade štvorkoľajná. Vlaky fahajú veľké elektrické lokomotivy, rušne. Dve koľaje sú pre rýchle, dve pre pomalé vlaky. Chod vlakov je tak zaistený takzvaným elektrickým blokovaním (hradlovým zaistením), že sa vlaky nemôžu sraziť. Vlaky idú na svojej koľaji jedon za druhým. V istých úsekoch trati sú blokované signály (hradlové návestia) a prístroje, ktoré vlak zastavia a nedovolia ísť ďalej, kým predošlý vlak nezanechal patričný traťový úsek, t. j. kým nie je tak ďaleko v predu, že sa nemôže nič stať.

Všetky vlaky, všetky vozne sú znamenitými hamujúcimi prístrojmi opatrené. Výhybky v staniach, po ktorých vlak beží, sú tiež tými blokovými strojmi tak zaistené, že sa vlak nedostane na nesprávnu koľaj, teda sa nevrázi do iného vlaku.

Rušeň bez uhlia, dymu a komína. Je to Diselov vynález, naftou hnany rušeň o 1000 koňských silách.

— A ako rýchlo ten vlak beží? — dozvedá sa baško.

— Rýchlovlak, ktorý sa pohne od Dunaja asi o 8. hodine ráno, je o 9. hod. a 16 minút v Turci a o 10. hodine 50 minút v Košiciach. Prebehne teda asi za tri hodiny celú krajinu po zdĺžke.

— Za tri hodiny cez celú krajinu! Báječné! — Baškovi žiarivý tvár od radosti.

— No, drahý baško, nebola to maličkosť železnice tak zdokonalíť. Bolo treba mnoho peňazí, času a pilnej práce.

— A to je tam aká druhá malá železnica?

— To je miestna dráha, elektrická tramway. Tá spojuje dediny a mestečká v dolinách s hlavnou traťou. Kde takej vicinálky niet, tam chodia riadne, dľa potreby, raz aj viackrát denne pohodlné poštové automobily. Tie idú aj po strmších, dobre udržiavaných cestách. A naše cesty sú veru už všade dobré. Dobrú cestu spravíť, ju dobre štrkovať a valcovať, k tomu netreba veľa múdrosti, len dobrej vôle a spolupráce. A tú máme všeci a všade.

— Neni to lepšie, také užitočné práce prevádzkať, ako v krčme sedieť a pálenku piť? A aké hrozné následky mala tá hlúpa pijatika! Muž sa opíjal, zaháľal a žena a deti doma hladovaly, zotročené, bité. Za niekoľko rokov vyšla rodina na vnivoč. Opilci plodili zase opilcov a slabé, choré deti. Takým spôsobom klesal národ mravne a telesne. Taký národ nevedel ani národnú slobodu správne pochopiť. Sloboda neznamená, že každý robí, čo chce. Sloboda neznamená, že každý musí byť veľkým pánom, že sa o každého musí starať štát. Každý, kto neni fažko chorý alebo telesne zoslabnutý, musí pracovať. Pilne, svedomite pracovať. Telesne alebo duševne. Každý v svojom povolání, dľa toho, načo je súci a čím fakticky je. Kto nepracuje, nezaslúži byť rovnocenným členom ľudskej spoločnosti. Práca je ale tak všeliaká, dľa rozličnosti výkonov odborných prác, že je v mnohých pádoch veľmi fažko posúdiť, či niekto pilne pracuje alebo nie. Duševný pracovník niekedy celý deň a celú noc ustavične rozmýšľa jako by sa to alebo ono mohlo najlepšie riešiť. Na príklad staviteľ o nejakom veľkom projekte, technik o nejakom vynáleze atď. Všetky možnosti, výhody a fažkosti musí uvážiť, kým sa rozhodne, ako má tú fabriku alebo ten stroj alebo ten most stavať, projektovať, dľa akého systému. Niekto, kto za ten deň mnoho dreva napíľil a narúbal, by mohol povedať, že ten staviteľ alebo fabrikant len hore-dolu

chodil a nič nerobil. A predsa práve ten staviteľ vykonal v ten deň ohromnú prácu. Preto nekritizujte prácu iných ľudí, keď tomu nerozumiete. Nie závideť inému, nie kritizovať iného, nie nadávať alebo násilne brať od iného, ale pracovať. Každý koná svoju prácu, skromne, svedomite. Len takto si vydobily vzdelané národy svoju samostatnosť, slobodu, len takto ju zaslúžime i my.

— A čo má slobodný národ za výhodu?

— Že môže pilnou prácou vlastný kraj a tak každý občan i vlastný dom priviesť na vyšší stupeň blahobytu, lebo čo pracuje slobodný národ, pracuje pre seba, pre svoju krajinu a nie pre cudzích, nie pre vzrast palácov, miest, ktoré patria iným národom, ale v prvom rade pre vývin vlastných obcí a pre kultúrne podniky vlastného národa. Čoho máme dosť a čo môžeme dať, to dáme, tým vypomôžeme i iným národom. Dáme to dobrovoľne, ako slobodný národ. Ale nútiť sa nedáme. Predtým, keď sme neboli samostatní, nás prinútili, nám predpísali, čo im máme dať a čo máme robiť, ako máme žiť. Prinútili nás k takým veciam, čo nám bolo na škodu. Boli sme skoro takí, ako otroci. Tú slobodu si ale len tak zaslúžime, keď sa vynasnažujeme byť lepšími, ako sme boli pred tým.

— A prečo sa musí vždy pilnejšie a rozumnejšie pracovať?

— Lebo sme nie sami na svete. Iní sú čím ďalej tým múdrejší a vždy viac práce vykonávajú, tak musíme hľadiť, aby i naša práca bola v rovnováhe s prácou našich konkurentov, ak nechceme podľahnúť, zaostať, čo by zase viedlo k otroctvu.

— Či to musí tak byť, že sa svet vždy viac a viac trápi a unúva prácami?

— Trápenie to není, lebo zdravý človek bez práce nemôže byť. Malé dieťa nikto k práci nenúti a ono si už samo hľadá prácu. Bez práce by sme boli nešťastní a by sme sa časom zbláznili alebo by sme len na zlé mysleli a konali.

Nad tým, prečo je to tak, si darmo lámame hlavu. V ľudskej prírode je vrodená tá snaha za vždy väčšou dokonalosťou. To je naše šťastie! Keby to nie, by sme ešte vždy žili v pralesoch, horší od medveďov.

— Teda pracovať, rozumne pracovať. K tomu treba i vzdelanie. Teda učiť sa a vždy ďalej učiť!

Vývinu techniky môžeme, na príklad ďakovať, že máme zdokonalené hnacie stroje, ktorými môžeme prírodné sily upotrebiť pre výpomoc pri prácach. Tým sa obľahčí mnohým ľuďom telesná práca. Pred tým bolo len vodné a kde-tu vetrom hnané koleso. Potom vynášli parný stroj. Za tým elektrinou, plynom a benzínom alebo aj olejom hnané stroje. Tento vývin umožnil i to, že môžeme lietať. — I stlačené povetrie ženie niektoré stroje, na príklad vrtacie stroje pri stavbe tunelov. Do podzemnej diery v cievach vtlačené povetrie nielen koná prácu, vrta, ale i čistí v jasku zlý vzduch.

— To je nápad! — zvolal starý baľko, — povetrie prevrta dieru cez celý vrch! Hahaha!

— Tak je! Stlačené povetrie vrta a tekuté povetrie rozhodí skaly. Tekuté povetrie má ešte väčšiu silu, nežli ľad, čili mráz.

— Tekuté povetrie? Dá sa i piť?

— To bych Vám neradil. Gamby by Vám zamrzly a jazyk by sa Vám navždy prilepil o ústa.

— Dobrá medecína pre klebetnice.

— To áno! Teraz ale poďte, baľko, poďivajte sa na tú našu železnicu. Už sme tu na stanici. Jedon rýchlik práve prebehol. O chvíľu príde druhý. Netreba tak dlho čakať na vlak, ako vo ľakedysi. Zatiaľ Vám v krátkosti zdelim, aké svetovými znamné železnice máme.

— Jedna čiara je India-Londýn. Druhá je Nordkap-Kappstadt. Tá prvá spojuje najbohatšiu teplú krajinu azijskú s hlavným mestom starého sveta, Londýnom. Z Francúzska ide vlak tridsať tisíc metrov dlhým tunelom pod morom do Anglicka. Na šťastie je tam pod morom pevná kriedová skala, ktorá neprepustí morskú vodu a sa nepreborí.

— Tam musí byť dymu v tom dlhom tunelu!

— Dymu niet. Elektrický vlak nerobí dym.

— Tá druhá svetová trať vedie zo severného Norvégska od ľadového mora Švédskom, Finskom, ďalej cez Rusko a rozličné štáty, cez Carihrad, Egypt, v báječnej doline Nilu a ďalej cez celú Afriku až na najjužnejší koniec Afriky, do mesta Kappstadt. Túto ohromne dlhú železnicu stavali 60 rokov s nesmiernymi ťažkosťami.

Na severnom konci vedie vo večnom ľade. Tam musia ohromné sňahové pluhy skoro celý rok plnou parou pracovať. Na juhu zanášajú vichrice na pustatinách koľaj pieskom. Povodne mohútnych riek podmívajú a trhajú násypy a mosty. V južných nekonečných pralesoch sú iné hrúzy, ktorými sa musia železničiari borit. Tam niekedy ešte sa naháňa a škrtí elefant a tiger, žiraffa a antilopy. Ale za pralesom beží vlak ďalej cez úrodné kraje a veľké kupecké mestá.

— Slovenskí obchodníci kupčia všade vo svete. — Na severe pánuje ruština a v ostatnom svete angličtina. I na Slovensku sa môžeš mimo slovenčiny všade rusky a anglicky dohovorit. Latinčinou sa len niekoľko odborníkov trápi.

— V škole vychovávajú mladíka dľa toho, aký má talent, aké schopnosti. Učiteľ je psychologom, ktorý vie do duše nazrieť. Keď nájde talent a ho vychová, obdrží učiteľ peknú odmenu. Mládež i stárež hľadí na dobré mravy. Láska k blížnemu, heslo Kristovo, je i naším heslom. Čo nechceš, aby tebe činili, nečiň ani ty inému. — A Boh, ktorý sa nemení, — k tomu večnému Bohu sa i my modlíme: „A odpúšťaj nám viny naše, jako i my odpúšťame vinníkom naším.“ — Tak sa modlia i iné národy a sa na šťastie celého sveta i držia dľa toho!

No, ale teraz sa ponáhľajme, baľko, ku vlaku. Už treba sadať. Zavezieme sa do mesta. Ukážem Vám, ako my, novovekí ľudia, cestujeme.

— Už sme tu, vo vlaku. Ako sa Vám to tu páči?

— Ide to jak parom, ako vietor! A tak hladko, ako po masle! — Krúti baľko hlavou.

— Máme výtečné perá.

— Krásne to tu máte, v tomto rýchliku, ako v paláci!... Po celom vlaku sa dá pekne prechádzať, z jednej izby do druhej. Jedna krajšia od druhej. Tu hľa, čítajú, tam sa bavia a besedujú... a tam ďalej je čo?

— V tých izbách pracujú, ako čo by boly doma v kancelárii. Tam je jedáľňa, tam sú spálne, za nimi kúpeľňa a kuchyňa. Aj izba pre lekára. — A tam detská izba.

— Na môj pravdu, veru, počujem detský plač. Tie novomódne deti by vlastne nemali plakať.

A čo je s dojením? Či i teraz ešte dojíte malé deti? pane inžinier?

— Ja nie, baľko, ale moja žena. To zostalo ešte pri starom. Naše slovenské ženy sú ešte vždy také hodné matky, ako pred sto rokami. Teraz si sem sadnite k obloku.

— Veru sa mi zide sadnúť, som ustal. Veľmi ustal. . . . Ale som predsa povďačný pánu Bohu, že mi doprial zkusiť tento pekne zriadený slovenský svet. . . . Ach, a aký krásny výhľad! Čo je to tam za most?

— Križujeme veľkú vodnú cestu pre plavbu lodí. Spojuje čierne more na východe s nemecko-anglickým morom na ďalekom severo-západe.

— Tam, hľa, aká krásna loď. A tam ešte jedna. Ani sa necítim ako na Slovensku, kde predtým potoky a rieky tiekli, kedy-kde a ako sa im zachcelo. Ľud sa vody len bál, lebo bola takmer len na škodu.

— Vidíte, milý staričku! Tak môže pevná vôľa a mravný ľud, vytrvalosť, dobrá rozumná práca a statočnosť, odušeynenosť ľudu za veľké diela, ktoré pretrvajú veky, láska k vlasti a snaha na povznesenie ľudského pokolenia i z vody a povetria a vodou a povetrim a slnečnými lúčami, teda vecmi, ktoré sme vždy a všade mali, lenže naši predkovia si ich nevšimali, i stroje hnať k dobru nášho národa a k blahu národov sveta.

K tomu bolo treba povzdvihnúť vzdelanie ľudu, dobré školy. Bol treba stály mier. Niektoré práce by bol sice náš ľud aj bez mnohého študovania sám od seba mohol už dávno previesť. Na príklad: sriadif tok divých potokov, aby nerobila voda škody. Regulovať brehy a zaistiť ich. Lepšie využiť pôdu a chrániť si tú pôdu. Mokrú pôdu odvodniť. Na suchú pôdu, kde je to možné, vodu priviesť a správne rozdeliť. Správnejšie upotrebenie hnojiva a vôbec dôkladnejšie hospodárenie. Spoločne zakladať fabriky a dielne. Čo nemôže vykonať jednotlivec alebo jedna obec, to docieli sdužením síl pomocou štátu vy, baško môj, tomu fažko porozumiete; nebol ste zvyklý žiť so svetom, dlhú dobu ste prežil ani živý ani mrtvý v tej „zakliatej doline“. Vám už bolo všetko jedno. Ale náš slovenský podrost, náš udatný, krásny slovenský ľud, — či mladíci a dievočky, či v plnom kvete mužovia a ženičky, oni mňa a mojím radám rozumejú.

Starý baško so slzami v očiach, zrkadliacich vďaku, tisol mi ruku.

V tom preletela nad nami — sfa biela labuť — vzducholod. Z nej viala vlajka slovenská; bielo-modro-červená. Oči stracove sledovaly loď vo vzduchu sa vznášajúcu. Kapitáň salutoval a mával čiapkou, pozdravil nás z azúrovej výšky.

— Videl som ho, — šeptal.

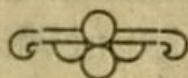
— Ten kapitáň je veľmi hodný chlap. Ja ho znám. Je tiež inžinier. Volá sa, náhodou, práve tak ako vy: Hrivňák Nerozpamätáte sa, mali ste syna alebo vnuka? Teraz, keď sa na vás lepšie dívam, zdá sa mi, že vám je asi podobný.

Stariec mi ešte raz stisol ruku, v očiach so slzou radosti a šťastia a šeptal:

— Mal som Odobral sa odo mňa v mojej poslednej chvíli Keď je len hodný človek a hodný Slovák! . . . Kýval mi On, on je to Istotne on! . . . On letí nebom a ja do neba

— Starik dokonal.

— — — — —
Vlak vbehol do nádherného, krytého nádražia slovenského veľmesta. Zvonenie, hluk, krik. Prebudil som sa zo sna.

K tomu bolo treba povzdvihnúť vzdelanie ľudu, dobré školy. Bol treba stály mier. Niektoré práce by bol sice náš ľud aj bez mnohého študovania sám od seba mohol už dávno previesť. Na príklad: sriadif tok divých potokov, aby nerobila voda škody. Regulovať brehy a zaistiť ich. Lepšie využiť pôdu a chrániť si tú pôdu. Mokrú pôdu odvodniť. Na suchú pôdu, kde je to možné, vodu priviesť a správne rozdeliť. Správnejšie upotrebenie hnojiva a vôbec dôkladnejšie hospodárenie. Spoločne zakladať fabriky a dielne. Čo nemôže vykonať jednotlivec alebo jedna obec, to docieli sdužením síl pomocou štátu vy, baško môj, tomu fažko porozumiete; nebol ste zvyklý žiť so svetom, dlhú dobu ste prežil ani živý ani mrtvý v tej „zakliatej doline“. Vám už bolo všetko jedno. Ale náš slovenský podrost, náš udatný, krásny slovenský ľud, — či mladíci a dievčky, či v plnom kvete mužovia a ženičky, oni mňa a mojím radám rozumejú.

Starý baško so slzami v očiach, zrkadliacich vďaku, tisol mi ruku.

V tom preletela nad nami — sfa biela labuť — vzducholod. Z nej viala vlajka slovenská; bielo-modro-červená. Oči stracove sledovaly loď vo vzduchu sa vznášajúcu. Kapitáň salutoval a mával čiapkou, pozdravil nás z azúrovej výšky.

— Videl som ho, — šeptal.

— Ten kapitáň je veľmi hodný chlap. Ja ho znám. Je tiež inžinier. Volá sa, náhodou, práve tak ako vy: Hrivňák Nerozpamätáte sa, mali ste syna alebo vnuka? Teraz, keď sa na vás lepšie dívam, zdá sa mi, že vám je asi podobný.

Stariec mi ešte raz stisol ruku, v očiach so slzou radosti a šťastia a šeptal:

— Mal som Odobral sa odo mňa v mojej poslednej chvíli Keď je len hodný človek a hodný Slovák! . . . Kýval mi On, on je to Istotne on! . . . On letí nebom a ja do neba

— Starik dokonal.

— — — — —
Vlak vbehol do nádherného, krytého nádražia slovenského veľmesta. Zvonenie, hluk, krik. Prebudil som sa zo sna.

